

תבואת הכרם

מילי דברכות (ד')

ברכת משנה הבריות

צ"ע (סימן רכ"ט סעיף ח'): הרואה את הפיל ואת הקוף מברך בא"י אמ"ה משנה הבריות. ראה מ"ש המלאכת שלמה (פ"ח דל"א מ"ז): "ושמעתי מפי חכם מקובל ר' משולם זצ"ל, על היות דמיון ברכות פ' הרוח (י"ה ע"ג) הרוח פיל וקוף וקוף אומר ברוך משנה הבריות, דקשה מאי שניו שייך התם, דהא כל בעל חי נמי משונה לזרעו זו מזו, ותיירך דזמן דור המדבר נפרע הקצ"ה מן האנשים שהפכו לקופים ופילים, והיינו שהקוף דומה לאדם, ופיל נמי מזין לשון בני אדם" [-ועל כן תיקנו ע"ז לשון ברוך משנה הבריות]. [פיין עירובין (ל"א ע"ג) נתנו לפיל והולכו, לקוף והולכו, ופסחים: "פעמים שהן מלומדים", ובמאירי שם כתב בשם תלמוד המערכ שהם יכול ללמדן שנים לשון, ובמגן אבות להחשיבן כחם שאין מי שיבי' קרוב להבנת בני אדם כמו הפיל שהוא מזין ויבור בני אדם ומקבל הליטוי].

בשבת מוסר (פמ"ז): "עוד יש לאדם ליקח מוסר מהקוף, דכיון שהקוף חיו מתחלה ביו אדם, טוה הטעם כל מה שרואים שעושים האדם הם עושים כמותו, ומשום שמבקשים להדמות למה שהיו תחילה ולחזור לקדושתם, ועולה דרם בידם, וא"כ למה יהטא האדם להביא עליו יסורים מבעושים, ועוה פניו ישונה באופן שמתבייש מב"א, ומתאזהר להיות כמו שהי' ואינו יכול, או במתו יורד לגיהנום ונרפך פניו כשלי קדרה ומסלד בחילה, ומבקש לחזר בזה העולם כמו שהי' כדי להיות מהקדושים, ואינו יכול, ודחום לעשותם ולא למחר לעשותן, דמיון הקוף שרוצה לחזור כמו שהי' ואינו יכול..."

להחשיבן כחם שאין מי שיבי' קרוב להבנת בני אדם כמו הפיל שהוא מזין ויבור בני אדם ומקבל הליטוי].
ו כ י א
המלאכת שלמה
סמך להדוריו ממה
דאיתא בבראשית
רבה (כג, טז) ד'
דברים נשתנו צימיו
אנוש כו', וינעשו

פניהם כקופים". ועיין בסנהדרין (קט ע"א) נאמר כן על אנשי דור ההפלה שנעשו קופים ורוחות ושרים. ובספר הישר (פ' נח) והבוא גם בסדר הדורות (א' חתקפ"ג) שהיו לקופים ושנהבים - פ' פילים (ראה רש"י דה"ב ד' ע' ב"א).

ובמה שהקשה בעל מלאכת שלמה מה נשתנו חיות אלו משאר החיות שעליהם תקנו חז"ל לברך, עיין במאירי (ספ' שבת: "הואיל ודומים לאדם במקל דברים", וכן משמע קלח מלשון רש"י (ד"ה קוף) שכתב: "קוף, עוף שיש לו לסתות ולחיים כאדם".

ושמענו מב"ק מרן אדמו"ר שליט"א שפעם אחת הי' ב"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע בן החיות של בית המלכות בעיר הנירה ווען, וזיך ברכת משנה הבריות על הפיל, והוסיף ב"ק רבינו שליט"א שלא זיך בברכה על הקוף, מפני שאף רא' בעלמא בלא הסתכלות אין ראוי על הקוף, כיון ששרשן מן הרשעים שדור ההפלה, ואסור להסתכל בפני אדם רשע. גם סיפר ב"ק אדמו"ר שליט"א שבהיותו ילד והלך לגן החיות, ליוו לו אביו ב"ק מרן הגה"ק מוהרב"צ זצ"ל שלא יציע בפני הקוף.

וראה בספ"ק קב הישר (פס"ג) יש לאדם רשות לראות בריות משונות, ועל זה תקנו חז"ל וקבעו ברכה ברוך משנה הבריות, מ"מ לא יציע עינו בהסתכלות ולא יראה בהם כי אם דרך עראי וכו', ואם הבן אדם רואה בראיותיו ברירות עמלות, אז הוא ממשיך רוח העומתה החופף עליו זה הדבר, והוא הגורם אח"כ להסתכל בדבר היותר גרוע המציא האדם לידו מכשול".

בדרך אגב נעתיק מ"ש צ"ב אוהב שלום (ח"ב ע' פט) שב"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל סיפר, שהגה"ק מוה"ר שלום מקאמינקא זצ"ל נסע פעם לעיר ווינא לדרוש ברופאים, כשהי' שם הלך לבקר בן החיות העירוני, בבואו למדורת הארי, ראה כי הארי ישן, אמר למשמשו: "לא זכה הארי לראות אותי..."

ברכת הקשת

איתא צ"ע (סימן רכ"ט סעיף ח'): הרואה קשת אומר בא"י אמ"ה זיכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו. כתב הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל צספרו יערות דבש (חלק ח' דרוש י"ג): "כבר תמכו כל בעלי טבעים על זכירת ברית הנאמר בקשת [אחת קשתי נתתי בענן והיתה אות ברית ביני ובין האדם]. כי הוא דבר טבעי כאשר תזרח השמש מול עדים עכורים מלאים קטורי מים, כאשר הנסיון מורה בשומך נגד קוי השמש ללוות מלא מים. אבל יש תרי קשת, משונים בגוונים הוא טבעי, אבל מה שיש בו מראה חכלת לגמרי, הוא הקשת הנראה להזכרת ברית, כי "חכלת" מלשון כלי ר"ל, "חכלת מורה כי נתחייבו ח"ו כליון, ויש להם חכלית עוב בזכירת ברית".

בספר בן איש חי (פרשת עקב אות י"ז) מעיר דלפי"ד הגאון הר"ר יהונתן ז"ל יוצא דלריך לברך על הקשת בלי שם ומלכות, דאין חתנו יודע מהו הקשת הנכון שחייב לברך עליו, "מיהו אין דבריו האמורים בדרך דרש כדאי לעקור מנהג ישראל לברך בשם ומלכות, ובפרט כי גדולי הפוסקים סתמו מלייבו זה, מיהו הרוח להסתכל לברך בלי שם ומלכות ויהרבה שם ומלכות אין מציחין אותו".

בניו הרמ"א בספר תורת העולה (ח"ב פ"ד) ודבריו מוצאים צל"ה הק' (פ' נח בנביא), מתוך קושיית בעלי הטבעים הנ"ל על זכירת ברית הנאמר בקשת, דאע"ג שהוא דבר טבעי כאשר תזרח השמש על עדים מלאים מים "אין אפשר לפי הטבע הקשת אלא כשיורד המטר ביום והחמה זורחת, ואילו היו זכאין לא הי' יורד המטר ביום אלא בלילה בשעה שבני אדם בביתם כמו בלילי שבת". נמצא דמה דיוורד המטר ביום שמתאפשר להחמה לזרוח עליו ושיחכווה על ידי זה הקשת, הוא הוא זכירת אות הברית.

וכנה מה שכתב הרמ"א דלא יתראה הקשת אלא ביום, מצוהר כן בחוס' במס' ר"ה (דף כ"ד ע"א ד"ה גי'א), וראה בפרגום המיוחס ליונתן (בראשית ע' י"ד) "ותחתמי קשתא ביממא". צ"ע ראה צ"ע מוהר"ש"ם (חלק ב' סימן קכ"ז) דצ"ש לא חלקו בין אם נראה הקשת ביום או בלילה, ועכ"ל דודאי דעל פי רוב לא יתראה בלילה, אבל לפעמים - אם עפ"י מיעוטא דמיעוטא - יזדמן שיתראה בלילה, ולא יש לברך, "וכן שמעתי שהה"ק ר' יהושע אבר"ק בעלז זצ"ל זיךר על הקשת בלילה". וראה בפסקי תשובה (חלק ח' בהשמות לסימן ל"א) מציא מס' שביילי אמונה מחד מקמאי, ה"ה רבינו מאיר אלדבי זצ"ל (בסוף נתיב ב'): "גם אפשר שתראה הקשת בלילה כשהכיר ששם, ובלבד בעת עלותו או בעת שקעו, וזו יותר לבנה מהנראית ביום". וכ"כ בספר הברית (ח"א מאמר י' פרק י"ג) וצ"ע שער השמים לאצי הרלנ"ג (מאמר ח' שער ז'), ומוסיף: "אלך לא נראה בחמשים שנה אלא שני פעמים" [הוא כמו שכתב מהרש"ם הנ"ל].

ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א מספר, שפעם אחת בא גיסו, הר"ה צ"ר משה'לי טעמפל הי"ד, כשעדיין הי' חתן קודם חתונתו, לחכות בלל המיל"ה ב"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל בחד מן השבתים. ב"ק אדמו"ר זצ"ל הלך עם אחות מרעבו לקבל פני החתן אלא הבאכין סעאליע. [ב"ק מרן זצ"ל הלך לקראת החתן אלא הבאכין סעאליע של העיר הקודם לצאנו, מפני שלא ראה שיכעלו הכחורים מלומדים בקבלת פני החתן]. והנה נחאחר הבאכין ולא הגיע בזמן המיועד. פנה ב"ק מרן זצ"ל אל מלוויו ואמר אליהם: "הבה נראה איזה מלוא יש בידינו לקיים כעת כדי שלא נשכח בידים ריקניות", והצטוו לעלמו קלח, עד שהכיר שיש קשת בשמים ממעל, והכין את עצמו, ובכוונה ובסתכלות בדרך ברכת "זיכר הברית" וכו', ותיקף אחר כך הגיע הבאכין וקיבל פני החתן.